

omaisuuden keskittymistä vastaan, kuten Vadén tuntuu uskovan. Stallmanin käsite on kieltämättä elegantti, ja sitä onkin kutsuttu 1900-luvun merkittä-

vimmäksi sosiaalisesti innovaatioksi: siinä missä ”copyright” kieltää tai rajoittaa tiedon vapaata kiertoa, ”copyleft” ei pelkästään anna tähän lupaa vaan

edellyttää, että tämä oikeus vapautteen siirretään edelleen: anna siis hyvän kiertää.

Nimestä alkaen oiva väitöskirja

PERTTI HEMÁNUS

Olen lukenut Turo Uskalin väitöskirjan mitä kiinnostuneimpana, mitä en enää usein tee. Päästyäni lähelle loppua mieleen palautui syntymäkuntani Suomusjärvi ja toukokuu 1941. Olin seitsemänvuotias ja autoin äitiä perunanistutuksessa, kun isä tuli hyvästelemään meidät. Hän oli syvästi kristillinen kansakoulunopettaja, joka inhosi yli kaiken sotia mutta joutui lähtemään mukaan – totta kai. Hän lohdutti meitä sanomalla, että sodasta tulee lyhyt ja voittoa ja hän palaa kotiin jo syksyllä.

Sodasta ei tullutkaan lyhyttä eikä voittoa. Länsinaapurit – tämä tulee jokaisen muistaa – yhdessä Neuvostoliiton kanssa kukistivat Adolf Hitlerin armeijan.

Syksyllä 1944 aloitin oppikouluni ja aloin käydä päivittäin myös kirjaston lehtisalissa. Mikä on Neuvostoliitto? Millä se voitti sodan? Onko se muka aivan kelvoton maa? Tällaisia mieltäskelin.

Turo Uskali antaa välillisesti vastauksen, mutta totisesti jälkikäteen. Tämä ei taas ole lainkaan hänen vikansa, vaan selitty suuresta ikäerostamme.

Kirjan nimi on loistava. ”Älä kirjoita itseäsi ulos”, on Uuden

Suomen päätoimittajan Eero Petäjäniemen mielestäni viisas neuvo Moskovaan lähtevälle Aarne Tanniselle. Totta kai olisi ollut tyhmää pilata jo järjestynyt suhde. Toisaalta voitaisiin ajatella, että otsikko sisältäisi kätkeyn tulkinnan: koska Moskovassa piti kaiken aikaa varoa kirjoittamasta itseään ulos, kirjeenvaihtajasuhteet epäonnistuivat eikä niitä olisi pitänyt aloittaakaan. Tämä on kuitenkin omaa jälkikäteispohdiskeluaani, ei Uskalin.

Väitöskirjan tekijä on laatinut noin satasivuisen johdannon, jota mielellään suosittelen kaikille tiedotusopin opiskelijoille. Siinä hän esittelee useita teoreettisia malleja tai tutkimustraditioita – sanonta hänen omansa – jopa niin tarkkaan, että jatkossa hän ei löydä niille juuri käyttöä. Haittaako tämä? No eipä minusta. Kiintoisaa on havaita, miten eri tavoin toimittajat ammattinsa puitteissa voidaan mieltää. Yksi tutkija pitää heidän persoonallisia ominaisuuksiaan merkityksettöminä, kun taas toinen väittää lehtijuttujen olevan yhtä niiden tekijöiden kanssa. Itse olen välittävällä kannalla: toimittajan persoonalla on merkitystä, mutta sitä on yhtä lailla hänen esimiehillään, koko työ-

Turo Uskali
”Älä kirjoita itseäsi ulos”
Suomalaisen Moskovan-
kirjeenvaihtajuuden alku-
taival 1957–1975
Jyväskylä Studies in
Humanities 6
Jyväskylä 2003
483 s.

paikallaan, yhteiskunnallisilla tilanteilla, joista hän tekee ”juttuja” ja jotka pakosta vaikuttavat häneen. Uskali tuntuu olevan hyvin samoilla linjoilla.

Entä journalismin vastaanottajat, joita voisimme kutsua vaikka ”lukijoiksi”? Totta kai heillä on omat suhteelliset vapausasteensa, kuten myös Uskali toteaa. Niitä on tutkittava tuoreeltaan, ei vuosikymmenien päästä – valitettavasti.

Palaan syksyyn 1944. Mielialat olivat kirjavat, siitä olen varma. Itse kuuluin pikkupoikanakin niihin, jotka halusivat oppia tuntemaan edes vähäsen itänaapuriamme. Aikuisena olin kekkoslainen ja tämän sanon ylpeänä. Jokainen Moskovaan lähetetty kirjeenvaihtaja oli minulle ilon aihe vuoteen 1975 saakka, johon kirja päättyi, ja vielä sen jälkeenkin.

Uskali on tehnyt intensiivistä työtä kaikkien elossa olevien kirjeenvaihtajien kanssa. Osa eli lähinnä kommunistit ja kansandemokraatit matkustivat Moskovaan suurin odotuksin. Joku päätyi täyteen pettymykseen, kuten Sisko Kiuru, joka tätä nykyä ajattelee, että maasta ei lopulta löytynyt mitään hyvää. Itse näen asiat yhä hiukan toisin, mutta enpä olekaan työskennellyt tuossa kaupungissa edes yhtä ainoaa päivää, joten kantani on arvoton ja sitä sopii kutsua vaikkapa näiiviksi. Osa kirjeenvaihtajista – heitä oli 15 – ehti kuolla ennen tutkimuksen tekemisen alkua.

Työolosuhteita voitaisiin luonnehtia ensiksi sanalla byrokratia, toiseksi termeillä uuden tiedon hankkimisen vaikeus tai mahdottomuus sekä kolmanneksi sanonnalla seuraamusten pelko. Kiintoisa kuin mikä on tutkijan tulkinta ”ohjailun tasosta”, joka jakaantui neljään luokkaan: 1) alkuohjauksen taso, 2) varoittavan palautteen taso, 3) uhkauksen taso ja 4) fyysisten rangaistusten taso. Ensimmäinen koostui keskusteluista, joita kirjeenvaihtajat itse pitivät sivistyneinä ja miellyttävinä. Toinen oli varoittavaa palautetta, kuten tuntemattomien naisten yhteydenotot. Kolmas oli jo uhkausten taso, jota kokivat niin Uuden Suomen Jaakko Kaurinkos-

ki kuin Kansan Uutisten Sisko Kiuru ja Erkki Kauppila. Neljättä tasoa oli kirjeenvaihtajan karkottaminen eli palauttaminen Suomeen. Sen koki Jarno Penanen Kansan Uutisista ja itse asiassa myös Kiuru ja Kauppila, jotka eivät saaneet työlupaa toiseksi kaudeksi.

Entä kuka 15 henkilöstä uskalsi sisällyttää teksteihinsä eniten isäntävaltion sisäisiä ongelmia? ”Hivenen yllättäen”, kuten Uskali kirjoittaa, hän oli Erkki Kauppila. Sattumoisin tapasin hänet äskettäin ja kutsuin häntä jostakin omaksumallani nimikkeellä ”Suomen ensimmäinen eurokommunisti”, jolle hän vain naureskeli.

Itse aion ottaa oppia neuvostotavoista ja sanoa, että niin upea tutkimus kuin käsissäni onkin, en pidä aivan kaikista Uskalin sananvalinnoista. Kattaako sana ”fraasit” todella kaiken tuon termin sisällön? ”Taistolaiset” ei minusta istu väitöskirjaan, ja sanon tämän siksi, että en koskaan ole ollut lähelläkään termillä tarkoitettua ryhmää, mutta ihmisiä hekin olivat. Onko Mihail Solohov niin arvoton kirjailija, että hänen haastattelemisensa on pelkkää ystävyysliturgiaa?

Olen löytänyt nimeni muutamasta kirjan kohdasta, kuten suomalais-neuvostoliittolaisen informaatiotoimikunnan jäsen-

luettelosta vuonna 1969. Muistan toimikunnan, joka taisi koontua harvaksen eikä saanut mitään konkreettista aikaan, mutta sitä ei etukäteen voinut tietää. Uskali on oikeassa kirjoittaessaan, että porvarillisten tai sitoutumattomien lehtien edustajia oli mukana vain vähän, mutta tuon ajan ilmapiirin muistaen pidän mahdollisena, että he saivat kutsuja mutta kieltäytyivät lähettämästä ketään.

Pieniä painovirheitä on kirjaan jäänyt runsaanselkeästi. Oulussa ilmestyvän Pohjolan Työn kutsuminen kansandemokraattiseksi (pro sosialidemokraattiseksi) lehdeksi on pieni asiavirhe.

Mutta paljon tärkeämpää on sanoa, että teos on alallaan urauurtava ja niin onnistunut, että sen täytyy olla hyväksytty vähintään arvolauseella magna cum laude approbatur. Odottelen tämän tekstini ilmestymistä ja soittelen Jyväskylään vasta sitten.

Tuohon siis päättyi arvioni. Ehdotan lopuksi, että myös lännessä työskentelevien kirjeenvaihtajien kokemuksia aletaan tutkia. Ongelmat ovat hyvin erilaisia kuin jo luhistuneessa idässä, mutta onhan niitäkin. Pahimmiksi epäilen puolitoden tai suorastaan väärän tiedon tarjoamista, jossa – siinäkin – lännen mestarit ovat varmasti taitavampia kuin idän kollegat olivat.